

The Development of a model for evaluating creative work

Farreeda Heemadam*

Samran Mejang

Omthajit Pansri

Chanadda Poohongthong

Faculty of Education, Naresuan University

*Corresponding author e-mail : farreedah63@nu.ac.th

Abstract

This article presents knowledge about the development of models for evaluating creative works in art, aiming to describe the characteristics and types of evaluation in the educational context, as well as the various formats and approaches to art teaching. The content covers important issues, including the quality of evaluation, the evaluation process, criteria for evaluating creative works, and the steps in creating evaluation criteria. Analysis of the current situation reveals that art and visual arts institutions use diverse evaluation methods for creative works. Therefore, using criteria that truly reflect creativity requires the development of evaluation models and methods that are consistent with the current context. The development of such models is a systematic and academically based process consisting of six steps: 1) Study and analyze basic data, 2) Analysis of components, 3) Creation/development of forms, 4) Trial use, 5) Evaluation of forms, and 6) Improvement. The components of creative work evaluation cover six areas: 1) originality, 2) arrangement of components, 3) expression in form and content, 4) application, 5) professional skills, and 6) completeness of the work. This process is to ensure that the work's value and potential This process provides a quality, appropriate, and fair assessment of the value and potential of the work in a quality, appropriate, and fair manner. Therefore, having a good model for evaluating creative works will promote mutual understanding between students and evaluators and is also an important tool for developing the potential of creators to progress further.

Keywords : Creative Assessment, Rubric, Art Assessment, Evaluation Model

การพัฒนารูปแบบการประเมินผลงานสร้างสรรค์

ฟารีดา หิมะด้า*

สำราญ มีแจ้ง

อ้อมรจิต แป้นศรี

ชนิดดา ภูหงส์ทอง

คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยนครสวรรค์

*อีเมลล์ผู้ประสาน: farreedah63@nu.ac.th

บทคัดย่อ

บทความนี้นำเสนอสาระความรู้เกี่ยวกับการพัฒนารูปแบบการประเมินผลงานสร้างสรรค์ทางศิลปะ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่ออธิบายลักษณะและประเภทของการประเมินในบริบทการจัดการศึกษา ตลอดจนรูปแบบและแนวทางที่หลากหลายในการเรียนการสอนศิลปะ เนื้อหาครอบคลุมประเด็นสำคัญ ได้แก่ คุณภาพของการประเมิน กระบวนการประเมิน เกณฑ์การประเมินผลงานสร้างสรรค์ และขั้นตอนการสร้างเกณฑ์การประเมิน จากการวิเคราะห์สถานการณ์ปัจจุบัน พบว่า สถาบันการศึกษาทางด้านศิลปะและทัศนศิลป์มีการประเมินผลงานสร้างสรรค์ที่หลากหลาย การใช้เกณฑ์ที่สะท้อนความคิดสร้างสรรค์อย่างแท้จริงจึงจำเป็นต้องอาศัยการพัฒนาแบบและวิธีการประเมินที่สอดคล้องกับบริบทปัจจุบัน โดยการพัฒนาแบบดังกล่าวเป็นกระบวนการที่มีระบบและอิงหลักวิชาการ ประกอบด้วย 6 ขั้นตอน ได้แก่ (1) การศึกษาวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐาน (2) การวิเคราะห์องค์ประกอบ (3) การสร้างและพัฒนารูปแบบ (4) การทดลองใช้ (5) การประเมินรูปแบบ และ (6) การปรับปรุงแก้ไข สำหรับองค์ประกอบของการประเมินผลงานสร้างสรรค์ครอบคลุม 6 ด้าน ได้แก่ (1) ด้านความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ (2) ด้านการจัดวางส่วนประกอบ (3) ด้านการแสดงออกทางรูปแบบและเนื้อหา (4) ด้านการนำมาประยุกต์ใช้ (5) ด้านทักษะวิชาชีพ และ (6) ด้านความสมบูรณ์ของผลงาน ทั้งนี้เพื่อให้สามารถประเมินคุณค่าและศักยภาพของผลงานได้อย่างมีคุณภาพ เหมาะสม และเป็นธรรม ดังนั้น การมีรูปแบบการประเมินผลงานสร้างสรรค์ที่ดีจะช่วยส่งเสริมทั้งผู้เรียนและผู้ประเมินให้เกิดความเข้าใจร่วมกัน อีกทั้งยังเป็นเครื่องมือสำคัญในการพัฒนาศักยภาพของผู้สร้างสรรค์ให้ก้าวหน้าต่อไป

คำสำคัญ : การประเมินความคิดสร้างสรรค์, เกณฑ์การประเมิน, การประเมินงานศิลปะ, รูปแบบประเมิน

1. บทนำ (Introduction)

ความคิดสร้างสรรค์เป็นความคิดระดับสูง เป็นความสามารถทางสติปัญญาแบบหนึ่งที่จะคิดได้หลายทิศทาง หลากหลายรูปแบบโดยไม่มีขอบเขต นำไปสู่กระบวนการคิดเพื่อสร้างสิ่งแปลกใหม่ หรือเพื่อการพัฒนาของเดิมให้ดีขึ้นทำให้เกิดผลงานที่มีลักษณะเฉพาะตน เป็นตัวของตัวเอง ซึ่งกล่าวได้ว่า มนุษย์เป็นสิ่งมีชีวิตเพียงชนิดเดียวในโลกที่มีความคิด และในวิถีแห่งการเปลี่ยนแปลงได้มีประสบการณ์กับโลก ความคิดสร้างสรรค์จึงมีความหมายที่ค่อนข้างกว้างและสามารถนำไปใช้ประโยชน์กับการผลิต การสร้างสรรค์สิ่งประดิษฐ์ใหม่ ๆ กระบวนการวิธีการที่คิดค้นขึ้นมาใหม่ ซึ่งคาดหวังว่า ความคิดสร้างสรรค์จะช่วยให้การดำเนินชีวิตและสังคมดีขึ้น จะมีความสุขมากขึ้น โดยผ่านกระบวนการที่ได้ปรับปรุงขึ้นมาใหม่ทั้งในด้านปริมาณและคุณภาพ การสร้างสรรค์จะประสบความสำเร็จเป็นผลงานได้ นอกจากต้องอาศัยความคิดสร้างสรรค์ เป็นตัวกำหนดแนวทางและรูปแบบแล้ว ยังต้องอาศัยความสามารถที่ยอดเยี่ยมของศิลปิน ศิลปะจึงมีบทบาทสำคัญในการส่งเสริมการเรียนรู้และศักยภาพของเด็กและเยาวชนโดยเฉพาะการแสดงออกทางด้านอารมณ์ ความรู้สึกนึกคิด และจินตนาการ การสร้างสรรค์กิจกรรมทัศนศิลป์ต่างๆ นั้น นอกจากจะเพิ่มพูนประสิทธิภาพทางด้านความคิดสร้างสรรค์ การฝึกทักษะการเรียนรู้ในด้านต่างๆ ยังช่วยพัฒนาด้านมนุษยสัมพันธ์ และปลูกฝังระเบียบวินัยในการทำงาน อีกทั้งยังเป็นส่วนหนึ่งของการดำรงรักษาวัฒนธรรมและสะท้อนถึงทักษะชีวิตความเป็นอยู่ในสังคมปัจจุบัน (Bardo & Hartman, 1982; Chalernsuk, 2017)

การประเมินงานศิลปะโดยบุคคลเดียวย่อมมีความเป็นอัตวิสัยสูง เนื่องจากการตัดสินใจขึ้นอยู่กับความรู้สึก ความเชื่อ ทัศนคติ และประสบการณ์ส่วนตัวของผู้ประเมิน ซึ่งไม่สามารถพิสูจน์ได้ในทันที (Bunkaeo, 2020) ดังนั้น เพื่อลดข้อจำกัดนี้ จึงมีการใช้กระบวนการกลุ่มผู้เชี่ยวชาญ(Connoisseurship) ในการวิพากษ์และชื่นชมงานศิลปะ ตามแนวคิดของ Eisner (1976) ที่นำมาประยุกต์ใช้เป็นแบบจำลองการประเมินเชิงผู้รู้ โดยให้แนวคิดว่าการประเมินเรื่องใดเรื่องหนึ่ง ผู้ที่จะประเมินตัดสินหรือเป็นผู้เชี่ยวชาญในเรื่องนั้นอย่างแท้จริง วิธีการสัมมนาในกลุ่มผู้เชี่ยวชาญมีความแตกต่างจากการสนทนากลุ่มซึ่ง ทั้งสองวิธีเป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ที่ใช้การพูดคุยกลุ่มเพื่อรวบรวมข้อมูล แต่มีวัตถุประสงค์ โครงสร้าง และกระบวนการที่แตกต่างกันอย่างชัดเจน ดังนั้น การสนทนากลุ่มจึงมีลักษณะเฉพาะเจาะจงซึ่งมีความแตกต่างกับกลุ่มในลักษณะอื่นๆ ซึ่งนักวิจัยที่จะนำการสนทนากลุ่มมาใช้ในการเก็บข้อมูลวิจัยอาจต้องพิจารณาให้ถูกต้องเหมาะสมว่าแนวทางที่ตนใช้เป็นการสนทนากลุ่ม การสัมภาษณ์กลุ่มหรือการสัมมนาอิงผู้เชี่ยวชาญ (Urwongse, 2019) การประเมินอิงผู้เชี่ยวชาญเป็นการพัฒนาแนวคิดจากการวิพากษ์วิจารณ์งานศิลปะของผู้เชี่ยวชาญ ซึ่งการประเมินลักษณะนี้เป็นการประชุมร่วมกันเพื่อการพิจารณาคัดสิน(connoisseurship) โดยผู้เชี่ยวชาญที่คัดสรรอธิบายความหมาย ให้แนวคิด และให้คุณค่าแก่องค์การและการวิพากษ์ (criticism) โดยผู้เชี่ยวชาญได้ให้ข้อคิดวิจารณ์จุดเด่น จุดด้อยผลผลิต ผลกระทบและแนวทางการพัฒนา (Poopayang, 2011) การประเมินผลงานสร้างสรรค์จำเป็นต้องอาศัยการตัดสินที่อิงความเชี่ยวชาญและประสบการณ์ผู้เชี่ยวชาญ เพื่อให้ได้ผลการประเมินที่มีความเที่ยง เพราะฉะนั้นงานจะมีคุณภาพได้นั้นต้องมีความเที่ยงของการประเมินผลงานเพื่อให้ได้รูปแบบการประเมินผลงานสร้างสรรค์

ดังนั้นการแสวงหาแนวทางที่ก่อให้เกิดความเที่ยงในการประเมินโดยหนึ่งในวิธีการที่น่าสนใจก็คือ ทฤษฎีสรรพนิยมทั่วไป (Generalizability Theory) ซึ่งเป็นการขยายขอบเขตการวิเคราะห์ความคลาดเคลื่อนไปสู่พหุมิติของบริบทการประเมิน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในงานสร้างสรรค์ที่ต้องเผชิญกับความแปรปรวนจากผู้ประเมินและสถานการณ์ ซึ่งความคลาดเคลื่อนเหล่านี้หากไม่ได้รับการจำแนกประเภทจะส่งผลให้การแปล

ความหมายคะแนนเกิดความคลาดเคลื่อนเชิงระบบ (Systematic bias) การนำ G-Theory มาใช้จึงมีใช้เพียงการคำนวณค่าสัมประสิทธิ์ แต่เป็นการออกแบบกระบวนการประเมินที่ครอบคลุมถึงการถ่วงน้ำหนักมิติคุณภาพที่หลากหลาย การปรับแก้ความโน้มเอียงของผู้ประเมิน และการรองรับการเปลี่ยนแปลงตามกาลเวลา อันนำไปสู่รูปแบบการประเมินที่มีความโปร่งใส ตรวจสอบได้ และสามารถนำไปขยายผลในบริบทอื่นได้อย่างยั่งยืน ซึ่งเป็นหัวใจสำคัญของการพัฒนารูปแบบการประเมินผลงานสร้างสรรค์

2. เนื้อหาของเรื่อง (Content of the story)

การวิจัยเพื่อพัฒนารูปแบบทางการศึกษาและสังคมศาสตร์ที่ผ่านมาหลายลักษณะ แต่มีขั้นตอนหลักๆ เหมือนกัน 2 ขั้นตอน ดังนี้

1. การสร้างหรือพัฒนารูปแบบ ผู้วิจัยจะสร้างหรือพัฒนารูปแบบขึ้นมาก่อนเป็นรูปแบบตามสมมติฐาน โดยการศึกษาค้นคว้าทฤษฎีและแนวความคิดที่มีผู้พัฒนาไว้แล้วในเรื่องเดียวกันหรือเรื่องอื่นๆ และผลการศึกษาหรือผลการวิจัยที่เกี่ยวข้อง วิเคราะห์สภาพสถานการณ์ต่างๆ

2. การทดสอบความเที่ยงตรงของรูปแบบ หลังจากได้พัฒนารูปแบบในขั้นต้นแล้ว จำเป็นต้องทดสอบความเที่ยงตรงของรูปแบบดังกล่าว เพราะรูปแบบที่พัฒนาขึ้นนั้น จำเป็นต้องเก็บรวบรวมข้อมูลในสถานการณ์จริงหรือทำการ ทดลองนำไปใช้ในสถานการณ์จริงเพื่อทดสอบว่ามีความเหมาะสมหรือไม่ บางครั้งจึงใช้ คำว่าการทดสอบประสิทธิภาพของรูปแบบ (Nijaneat, 2017 as cited in Srisa-ard, 1992) การพัฒนารูปแบบการประเมินในขั้นต้นจำเป็นต้องผ่านการทดสอบประสิทธิภาพในสถานการณ์จริง ไม่ใช่เพียงการตรวจสอบทางสถิติ เนื่องด้วยธรรมชาติของงานสร้างสรรค์ที่มีความผันแปรสูง การเก็บรวบรวมข้อมูลจึงต้องออกแบบให้ครอบคลุมทั้งมิติเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ โดยผู้วิจัยดำเนินการทดลองใช้รูปแบบกับกลุ่มตัวอย่างที่หลากหลาย ครอบคลุมทั้งประเภทผลงานและระดับประสบการณ์ของผู้ประเมิน ซึ่งในขั้นตอนนี้ข้อมูลเชิงสังเกตและเชิงสนทนาจะถูกบันทึกควบคู่ไปกับคะแนนประเมิน เพื่อให้สามารถตรวจสอบความเที่ยงตรงของรูปแบบได้อย่างรอบด้าน กล่าวคือนอกจากการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยัน (CFA) เพื่อยืนยันโครงสร้างตามทฤษฎีแล้ว ยังต้องทดสอบความสัมพันธ์ของคะแนนกับเกณฑ์ภายนอก (Criterion validity) และประเมินผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการนำรูปแบบไปใช้จริง (Consequential validity) เพื่อให้มั่นใจว่ารูปแบบที่พัฒนาขึ้นนี้ไม่เพียงวัดได้ตรงตามวัตถุประสงค์ แต่ยังก่อให้เกิดความเป็นธรรมและประโยชน์ต่อผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่าย อันเป็นหัวใจสำคัญของการประเมินผลงานสร้างสรรค์ในบริบทจริง

ดังนั้น การประเมินผลงานสร้างสรรค์เป็นกระบวนการที่ต้องอาศัยความละเอียดอ่อนและความเข้าใจในธรรมชาติของงานสร้างสรรค์ ซึ่งแตกต่างจากการประเมินงานทั่วไป เนื่องจากงานสร้างสรรค์มักมีลักษณะที่เป็นอัตวิสัยที่สามารถเกิดขึ้นได้จากความไม่สอดคล้องกันระหว่างผู้ประเมิน และเปิดกว้างต่อการตีความ การประเมินผลงานสร้างสรรค์จึงไม่ใช่เพียงการตัดสินคุณค่า แต่ควรเป็นกระบวนการที่ส่งเสริมการพัฒนาศักยภาพและสร้างแรงบันดาลใจในการสร้างสรรค์ผลงานที่มีคุณภาพต่อไป

2.1.1 ขั้นตอนการพัฒนาของรูปแบบการประเมิน

นักวิชาการทางการศึกษาขั้นตอนการพัฒนารูปแบบการประเมินที่ชัดเจนไว้หลากหลายท่าน Songprasert, (2007); Vanichwatanavorachai, (2009); Keawsuphan, (2009); Sudtae, Wongkasem & Phoglin (2010). ผู้เขียนได้สรุป ข้อมูลและขั้นตอนการพัฒนา รูปแบบเพื่ อมุง เน้น ประสิทธิภาพของรูปแบบการประเมินงานสร้างสรรค์ที่สามารถประยุกต์ใช้ ทฤษฎีการสรุปอ้างอิงความน่าเชื่อถือของการวัดผล (Generalizability Theory) ในขั้นตอนการพัฒนารูปแบบ กล่าวคือ ในการทดลองสามารถเก็บข้อมูลแบบหลายฟาเซต เช่น ผู้ประเมินหลากหลาย + เวลาต่างกัน + ประเภทผลงานต่างกัน แล้วนำข้อมูลที่ได้นำมาวิเคราะห์

ความแปรปรวนตาม G-Theory (Generalizability Theory) อีกครั้ง เพื่อเปรียบเทียบ “ค่าความน่าเชื่อถือที่เกิดขึ้นจริง” กับ “ค่าที่คาดการณ์ไว้” ว่าแตกต่างกันมากน้อยเพียงใด ดังภาพ 1

Figure 1 ขั้นตอนการพัฒนารูปแบบการประเมินผลงานสร้างสรรค์

Source : Heemadam (2025)

Khwannan (2015) ได้อธิบายเพิ่มเติมเกี่ยวกับการพัฒนารูปแบบการประเมิน เป็นกระบวนการสร้างมาตรฐานและตัวบ่งชี้การประเมิน การสร้างรูปแบบการประเมิน การทดลองใช้รูปแบบการประเมิน รวมถึงการประเมินคุณภาพของรูปแบบการประเมินการรู้คณิตศาสตร์สำหรับนักเรียนระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระบวนการดังกล่าวอาศัยระเบียบวิธีวิจัยและพัฒนา เช่น รูปแบบการประเมินการรู้คณิตศาสตร์ เป็นแผนภูมิที่แสดงถึงความสัมพันธ์ระหว่างส่วนต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการประเมินการรู้คณิตศาสตร์ ประกอบด้วย 1) วัตถุประสงค์การประเมิน 2) สิ่งที่มีประเมิน 3) วิธีการประเมิน 4) ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการประเมิน 5) เวลา/สถานที่ประเมิน 6) การจัดเก็บข้อมูลการประเมิน 7) เกณฑ์การตัดสินผล การประเมินและการเขียนรายงานการประเมิน ซึ่งได้จากแนวคิดการประเมินตามสภาพจริงและ นักประเมินทางการศึกษาเกี่ยวกับการพัฒนารูปแบบการประเมิน คือ แนวคิดการพัฒนารูปแบบ การประเมินของนิโ แนวคิดการพัฒนารูปแบบการประเมินของศิริชัย กาญจนวาสี

สรุปได้ว่า ขั้นตอนการพัฒนาของรูปแบบการประเมิน ประกอบด้วย 1) หลักการของรูปแบบการประเมิน 2) วัตถุประสงค์ของการประเมิน 3) สิ่งที่มีประเมิน 4) วิธีการประเมิน และ 5) ผู้ประเมิน/แหล่งประเมิน

2.1.2 คุณภาพของรูปแบบการประเมิน

ทูลองค์ประกอบของการพัฒนารูปแบบ เป็นดัชนีที่บ่งบอกการบรรลุผลตามเป้าหมาย การประเมิน การสนองต่อความต้องการของผู้ใช้รูปแบบ สามารถนำไปใช้ในการพัฒนางานให้ประสบผลสำเร็จตามเป้าหมาย และเผยแพร่ต่อสาธารณชนต่อไปได้ ของการใช้รูปแบบการประเมิน ประกอบด้วย 5 ด้าน ดังต่อไปนี้

1. ด้านความถูกต้อง (Accuracy) หมายถึง รูปแบบการประเมินมีความถูกต้อง สามารถวัดและประเมิน ตัวชี้วัดที่ต้องการวัดได้จริง ให้ข้อมูลครบถ้วนสมบูรณ์และครอบคลุมตามที่ตัวชี้วัดที่ต้องการวัดจากแหล่งผู้ให้ ข้อมูลเชื่อถือได้ และให้ข้อมูลตามความเป็นจริง

2. ด้านความเป็นไปได้ (Feasibility) หมายถึง รูปแบบการประเมินสามารถนำไปใช้ได้ สถานการณ์ที่เป็นจริง ประหยัดเวลา ประหยัดทรัพยากร และสะดวกต่อการใช้งานภายใต้เวลาและเงื่อนไขที่กำหนด

3. ด้านความเที่ยง (G-coefficient) หมายถึง สัดส่วนระหว่างความแปรปรวนของคะแนนผู้ประเมินกับความแปรปรวนของคะแนนความคลาดเคลื่อนจากองค์ประกอบต่างๆ เนื่องจากความแปรปรวนของค่าคาดหวังของคะแนนที่สังเกตได้ จากการคำนวณค่าสัมประสิทธิ์การสุ่อ้างอิงเชิงตัดสินใจสัมบูรณ์ (ρ_{Abs}^2) และค่าสัมประสิทธิ์การสุ่อ้างอิงเชิงตัดสินใจสัมพัทธ์ (ρ_{Rel}^2)

4. ด้านความเป็นประโยชน์ (Utility) หมายถึง ข้อมูลที่ได้จากการใช้รูปแบบการประเมินเป็นข้อมูลที่ตรงตามความต้องการของผู้ใช้ผลการประเมินและเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาปรับปรุงคุณภาพได้จริง

5. ด้านความเหมาะสม (Property) หมายถึง รูปแบบการประเมินที่มีความสอดคล้องเหมาะสมกับหลักการ วิธีการ และเหมาะสมในแง่วัฒนธรรมและสภาพบริบททั้งในด้านเวลา ลักษณะข้อมูล แหล่งผู้ให้ข้อมูล และไม่ส่งผลกระทบต่อผู้ให้ข้อมูลหรือผู้ประเมินให้ได้รับความเสียหาย

2.1.3 กระบวนการประเมิน

กระบวนการประเมิน เป็นขั้นตอนหรือวิธีการที่ใช้ในการพิจารณา ตัดสินคุณค่า ความเหมาะสม หรือคุณภาพของบุคคล กิจกรรม ผลงาน หรือกระบวนการต่าง ๆ อย่างมีระบบ โดยอาศัยข้อมูลหลักฐานที่เชื่อถือได้ เพื่อใช้ในการตัดสินใจหรือพัฒนา ซึ่ง Patphol (2018) ได้กล่าวถึง กระบวนการประเมิน ไว้ดังนี้

1. กำหนดผลลัพธ์การเรียนรู้เป็นการที่ผู้สอนและผู้เรียนร่วมกันวิเคราะห์ผลลัพธ์การเรียนรู้ซึ่งได้กำหนดไว้รายละเอียดของรายวิชา และนำมากำหนดผลลัพธ์การเรียนรู้ของผู้เรียนที่ต้องทำการจัดการเรียนรู้และประเมินผล

2. วิเคราะห์ระดับความสามารถเป็นการที่ผู้เรียนวิเคราะห์ความสามารถของตนและกำหนดระดับผลลัพธ์การเรียนรู้ที่ตนเองต้องการบรรลุในการประเมิน บนพื้นฐานความเชื่อว่า “ทุกคนสามารถเรียนรู้และพัฒนาได้แต่ใช้เวลาไม่ เท่ากัน” พร้อมทั้งให้เหตุผล

3. กำหนดวิธีการประเมิน ผู้ประเมิน และแหล่งข้อมูลเป็นการที่ผู้สอนและผู้เรียนร่วมกันกำหนดวิธีการประเมินผลลัพธ์การเรียนรู้ที่มีความหลากหลาย เช่น การตรวจสอบผลงาน การรายงานตนเอง การทดสอบ เป็นต้น

4. สร้างเครื่องมือวัดและเกณฑ์การประเมิน เป็นการที่ผู้สอนและผู้เรียนร่วมกันสร้างเครื่องมือวัดและเกณฑ์ การประเมินที่มีคุณภาพสอดคล้องกับระดับความสามารถของผู้เรียน และจุดประสงค์การเรียนรู้

5. ประเมินและให้ข้อมูลย้อนกลับ เป็นการที่ผู้สอนและผู้เรียนร่วมกันประเมินผลลัพธ์การเรียนรู้โดยใช้ เครื่องมือวัดและเกณฑ์การประเมินที่ได้ร่วมกันสร้างขึ้น ผู้สอนให้ข้อมูลย้อนกลับอย่างสร้างสรรค์ (creative feedback) ชี้แนะแนวทางการพัฒนาตนเองไปสู่ผลลัพธ์การเรียนรู้ที่สูงขึ้น ผู้เรียนสะท้อนคิดตนเอง (self - reflection) เกี่ยวกับการบรรลุผลลัพธ์การเรียนรู้

กระบวนการประเมินผลงานสร้างสรรค์ เป็นศิลปะแห่งการรับรู้และเข้าใจ การประเมินผลงานสร้างสรรค์ ไม่ใช่แค่การให้คะแนนหรือตัดสิน แต่คือ "กระบวนการทางวัฒนธรรมแห่งการรับรู้" ที่ต้องการความละเอียดอ่อน และความเข้าใจในหลายมิติ งานสร้างสรรค์ทุกชิ้นไม่ใช่เพียง "วัตถุ" ที่ต้องวัด แต่เป็น "ปรากฏการณ์ทางวัฒนธรรม" ที่เกิดจากปฏิสัมพันธ์ระหว่าง: ผู้สร้าง (กับความตั้งใจ แรงบันดาลใจ อารมณ์) ,ตัวงาน (กับองค์ประกอบ รูปแบบ เทคนิค) ,บริบท (สังคม วัฒนธรรม ช่วงเวลา),และผู้ชม (กับประสบการณ์ การตีความ อารมณ์ตอบสนอง)

ดังนั้น การตัดสินคุณค่าของสิ่งที่มีผู้ประเมินจำเป็นต้องมีเกณฑ์หรือมาตรฐานเป็นที่ยอมรับ ซึ่งอาจได้มาจากการศึกษาเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องหรือจากการกำหนดโดยผู้เชี่ยวชาญ หรือมาตรฐานคุณภาพของสิ่งที่ยอมรับว่าเป็นเลิศในสิ่งที่ประเมิน ซึ่งเกณฑ์ที่มีความตรง ความเที่ยง และมีความเหมาะสม ในการนำไปใช้ไม่ว่าเกณฑ์นั้นจะกำหนดโดยนักประเมินหรือจากผู้เชี่ยวชาญ

2.1.4 เกณฑ์การประเมินผลงานสร้างสรรค์

เกณฑ์การประเมินผลงานสร้างสรรค์ ซึ่งมีนักวิชาการหลายท่านที่ได้ให้แนวทางในการประเมินไว้ ดังนี้

Inpun, (2014) กล่าวว่า การพัฒนาการคิดสร้างสรรค์หรือการประเมินผลงานสร้างสรรค์ได้ด้วย จุดประสงค์ของการสร้าง rubric การสร้าง rubric มีจุดประสงค์ดังนี้

1. เพื่อประเมินกระบวนการ (Process) เช่น ประเมินการเรียนรู้เป็นทีม กลยุทธ์การสัมภาษณ์ เป็นต้น
2. เพื่อประเมินผลผลิต (Produce) เช่น ประเมินแฟ้มสะสมผลงาน รายงานการวิจัย นิทรรศการ เป็นต้น
3. เพื่อประเมินการปฏิบัติ (Performance) เช่น ประเมินการนำเสนอปากเปล่า การอภิปราย การสาธิต เป็นต้น

รูปแบบของเกณฑ์การประเมิน จำแนกออกเป็น 2 ประเภท

- 1) เกณฑ์การประเมินในภาพรวม (Holistic Rubric) คือแนวการให้คะแนนโดยพิจารณาจากภาพรวมของชิ้นงานโดยมีคำอธิบายลักษณะของงานแต่ละระดับไว้อย่างชัดเจนจึงเหมาะที่จะใช้ประเมินทักษะที่มีความต่อเนื่องเช่นงานเขียน ดังตารางที่ 1

Table 1 เกณฑ์การประเมินผลงานสร้างสรรค์ในภาพรวม (Holistic Rubric)

ตัวอย่าง ผลงานนวัตกรรม/สิ่งประดิษฐ์/โครงการสร้างสรรค์

ระดับคะแนน	ลักษณะของงาน
4 (ดีเยี่ยม)	ผลงานแสดงความคิดสร้างสรรค์และนวัตกรรมที่โดดเด่น
ผลงานมีความสมบูรณ์ สร้างสรรค์โดดเด่น มีเอกลักษณ์ และส่งผลกระทบต่อผู้ชม	สามารถแก้ปัญหาหรือตอบโจทย์ได้อย่างมีประสิทธิภาพสูง มีการออกแบบที่สมบูรณ์ทั้งในแง่ของรูปแบบและฟังก์ชันการทำงาน แสดงถึงกระบวนการคิดและการพัฒนาอย่างเป็นระบบ การนำเสนอผลงานชัดเจน น่าสนใจ และครอบคลุมทุกแง่มุม ผลงานมีศักยภาพในการนำไปใช้จริงหรือต่อยอดได้

Table 1 เกณฑ์การประเมินผลงานสร้างสรรค์ในภาพรวม (Holistic Rubric)

ตัวอย่าง ผลงานนวัตกรรม/สิ่งประดิษฐ์/โครงงานสร้างสรรค์ (ต่อ)

ระดับคะแนน	ลักษณะของงาน
3 (ดี) ผลงานมีคุณภาพดี แต่ยังมีจุด ที่ปรับปรุงได้เล็กน้อย	ผลงานแสดงความคิดสร้างสรรค์ที่ดี สามารถแก้ปัญหาหรือ ตอบโจทย์ได้อย่างเหมาะสม มีการออกแบบที่สมบูรณ์ใน ภาพรวม แสดงถึงกระบวนการคิดและการพัฒนาที่ชัดเจน การนำเสนอผลงานชัดเจนและครอบคลุม ผลงานบรรลุ วัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้
2 (ปานกลาง) ผลงานอยู่ในระดับมาตรฐาน แต่ขาดความโดดเด่นหรือ มีข้อบกพร่องบางประการ	ผลงานแสดงความคิดสร้างสรรค์พื้นฐาน สามารถแก้ปัญหา หรือตอบโจทย์ได้บางส่วน แต่ยังมีข้อจำกัด มีการออกแบบ แต่ยังไม่สมบูรณ์ในบางด้าน แสดงถึงกระบวนการคิดและ การพัฒนาในระดับพื้นฐาน การนำเสนอผลงานไม่ชัดเจน ครบถ้วน ผลงานบรรลุวัตถุประสงค์ได้บางส่วน
1 (ต้องปรับปรุง) ผลงานยังไม่สมบูรณ์หรือขาดคุณสมบัติ สำคัญ	ผลงานขาดความคิดสร้างสรรค์หรือนวัตกรรมที่ชัดเจน ไม่ สามารถแก้ปัญหาหรือตอบโจทย์ได้อย่างมีประสิทธิภาพ การออกแบบไม่สมบูรณ์ ขาดกระบวนการคิดและการ พัฒนาที่ชัดเจน การนำเสนอไม่ครอบคลุม ผลงานไม่บรรลุ วัตถุประสงค์

Source: Heemadam (2025)

จากตารางที่ 1 เกณฑ์การประเมินในภาพรวมส่วนใหญ่จะใช้ 3-6 ระดับ การกำหนดเกณฑ์หลายระดับ
ยิ่งมีความละเอียดชัดเจนมากเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาปรับปรุงงานทั้งของครูและนักเรียน
แต่ที่นิยมใช้กันมาก คือ เกณฑ์การประเมิน 3 ระดับ เนื่องจาก ง่ายต่อการกำหนดรายละเอียดโดยจะยึดเกณฑ์
ค่าเฉลี่ยสูงกว่าค่าเฉลี่ยและต่ำกว่าค่าเฉลี่ย ซึ่งง่ายต่อการตรวจให้คะแนนเนื่องจากงานมีความแตกต่างกันอย่าง
เห็นได้ชัด

2) เกณฑ์การประเมินแบบแยกส่วน (Analytic Rubric) เป็นการประเมินผลงานโดยจำแนกออกเป็น
ด้าน ๆ ว่ามีรายการประเมินอะไรบ้างและกำหนดวิธีการให้คะแนนอย่างไรการประเมินในลักษณะนี้ต้องกำหนด
แนวทางการให้คะแนนที่อธิบายระดับการปฏิบัติผลงานนั้น ๆ ไว้อย่างชัดเจน ดังตารางที่ 2

Table 2 เกณฑ์การประเมินแบบแยกส่วน (Analytic Rubric)

ตัวอย่าง เกณฑ์การประเมินผลงานสร้างสรรค์ (เช่น โครงงานศิลปะ/งานออกแบบ)

ประเด็น	ระดับคะแนน			
	4 (ดีเยี่ยม)	3 (ดี)	2 (พอใช้)	1 (ปรับปรุง)
ความคิดสร้างสรรค์และ ความดั้งเดิม	แสดงความคิดใหม่ที่ไม่เหมือนใคร มีการพัฒนาความคิดจากแนวทางดั้งเดิมอย่างชัดเจน ใช้จินตนาการสูง	แสดงความคิดใหม่บางส่วน พัฒนาจากรากฐานเดิมได้เหมาะสม	แสดงความคิดที่คล้ายกับต้นแบบ มีการปรับเปลี่ยนเล็กน้อย	ลอกเลียนแบบหรือใช้ความคิดทั่วไป ไม่มีพัฒนาการจากเดิม
การสื่อความหมายและ แนวคิด	สื่อความหมายชัดเจน ลึกซึ้ง มีแนวคิดที่สมบูรณ์และสามารถสื่อสารได้หลายชั้น ความหมาย	สื่อความหมายได้ชัดเจน มีแนวคิดที่สมบูรณ์	สื่อความหมายได้ แต่ไม่ชัดเจนหรือตื้นเขิน	สื่อความหมายไม่ชัดเจน ขาดแนวคิดหลักหรือความเชื่อมโยง
การใช้เทคนิคและทักษะ	ใช้เทคนิคได้อย่างเชี่ยวชาญ ควบคุมสื่อ/วัสดุได้ดีเยี่ยม มีรายละเอียดประณีต	ใช้เทคนิคได้ดี ควบคุมสื่อ/วัสดุได้เหมาะสม	ใช้เทคนิคพื้นฐานได้ แต่มีข้อบกพร่องบางส่วน	ใช้เทคนิคไม่เหมาะสม ควบคุมสื่อ/วัสดุไม่ได้ ขาดทักษะพื้นฐาน
องค์ประกอบศิลปะและ องค์ประกอบการ ออกแบบ	จัดองค์ประกอบได้อย่างสมดุล มีความกลมกลืน ความขัดแย้งที่เหมาะสม สร้างจุดสนใจได้ดี	จัดองค์ประกอบได้เหมาะสม สมดุล แต่ขาดความโดดเด่น บางจุด	องค์ประกอบขาดความสมดุล จัดวางไม่เหมาะสม บางส่วน	จัดองค์ประกอบไม่เป็นระบบ ขาดความสมดุลและความกลมกลืน
ความพยายามและ พัฒนาการ	ใช้เวลาและความพยายามสูง ดูพัฒนาการอย่างชัดเจน ตั้งแต่เริ่มต้นจนสำเร็จ	ใช้ความพยายามเหมาะสม มีพัฒนาการจากเดิม	ใช้ความพยายามเพียงเล็กน้อย พัฒนาการจำกัด	ขาดความพยายาม ไม่แสดงพัฒนาการจากจุดเริ่มต้น
การนำเสนอและความ สมบูรณ์	นำเสนอได้สมบูรณ์ ดูแลรายละเอียดครบถ้วน เรียบร้อย โดดเด่น	นำเสนอได้ดี เรียบร้อย แต่ขาดความโดดเด่น	นำเสนอได้พอใช้ มีข้อบกพร่องบางประการ	นำเสนอไม่เรียบร้อย ขาดความสมบูรณ์ของชิ้นงาน

Source: Heemadam (2025)

2.2 การสร้างเกณฑ์การประเมิน

การสร้างเกณฑ์การประเมินควรสอดคล้องกับการประเมินผลงานศิลปะ คือทั้ง "ศิลปะ" ในการสื่อสารความคาดหวัง และ "วิทยาศาสตร์" ในการออกแบบเครื่องมือวัดที่เที่ยงตรง ซึ่งเกณฑ์ที่ดีที่สุดไม่ใช่เกณฑ์ที่สมบูรณ์แบบที่สุดทางเทคนิค แต่คือเกณฑ์ที่สามารถเข้าใจได้โดยทุกคนที่เกี่ยวข้อง ใช้ได้จริงในบริบทจริง พัฒนาผู้เรียน มากกว่าตัดสินผู้เรียน เปิดพื้นที่สำหรับความคิดสร้างสรรค์และความแตกต่าง เดิบดีได้ ตามพัฒนาการของนักเรียนและบริบท เพราะในที่สุด เกณฑ์การประเมินไม่ควรเป็นกรงขังความคิด แต่ควรเป็น "ปีก" ที่ช่วยให้นักเรียนบินไปสู่ศักยภาพสูงสุดของตนเอง พร้อมกับแผนที่ชี้บอกว่า "การบินที่ยอดเยี่ยม" มีลักษณะอย่างไร และสอดคล้องกับ Kuroda (2018) ซึ่งได้กล่าวว่า การประเมินโดยใช้คะแนนและการประเมินโดยบุคคล (อัตวิสัย) เป็นวิธีการประเมินแบบดั้งเดิม (Traditionally assessment) แต่หากนำมาประยุกต์ใช้ร่วมกับวิธีการแบบใหม่ ๆ และบูรณาการร่วมกันกับบางเครื่องมือก็จะช่วยให้วิธีการแบบดั้งเดิมมีความหมายใหม่และน่าสนใจมากขึ้น ได้แก่ 1) การประเมินผลงานสร้างสรรค์แบบการวิพากษ์วิจารณ์ (Critiques) เป็นกระบวนการวิเคราะห์และให้ข้อเสนอแนะเชิงลึกเกี่ยวกับผลงานสร้างสรรค์ และ 2) การประเมินผลงานสร้างสรรค์โดยเกณฑ์การให้คะแนน (Scoring Rubrics) เป็นเกณฑ์การประเมินช่วยให้ผู้เรียนเข้าใจความคาดหวังของการทำงานมากขึ้น ซึ่งการประเมินโดยใช้คะแนนและการประเมินโดยบุคคล (อัตวิสัย) สามารถเปรียบเทียบความสำคัญได้ ดังตารางที่ 3

Table 3 การเปรียบเทียบการประเมินโดยใช้คะแนนและการประเมินโดยบุคคล (อัตวิสัย)

ลักษณะ	การประเมินโดยใช้คะแนน	การประเมินโดยบุคคล (อัตวิสัย)
ลักษณะการวัดผล	เชิงปริมาณ (ตัวเลข, ระดับคะแนน)	เชิงคุณภาพ (ความเห็น, การวิเคราะห์)
ความยืดหยุ่น	ตามเกณฑ์ที่กำหนด	ยืดหยุ่นตามมุมมองผู้ประเมิน
ความโปร่งใส	สูง เพราะมีเกณฑ์ชัดเจน	ต่ำกว่า เนื่องจากขึ้นกับวิจารณญาณบุคคล
ความเหมาะสม	การประเมินที่ต้องการมาตรฐานเดียวกัน	การประเมินที่ซับซ้อนหรือไม่มีเกณฑ์ชัดเจน
ตัวอย่างการใช้งาน	การให้เกรดนักเรียน, การแข่งขัน	การตัดสินรางวัลศิลปะ, การคัดเลือกนักเรียน

Source: Heemadam (2025)

จากตารางข้างต้น ยังสอดคล้องกับ Wongsaksirikul (2022) ได้กล่าวถึง เกณฑ์การประเมินผลงานสร้างสรรค์ทางศิลปะ โดยมีหลักในการประเมินผลงานที่สอดคล้องกัน คือ การใช้ความคิดสร้างสรรค์ การจัดเก็บความคิดใหม่เพื่อสามารถนำมาใช้ได้ในเวลาที่ต้องการ ทักษะในการทำงาน การจัดส่วนประกอบ การเป็นที่เข้าใจได้ ความสมบูรณ์ การแสดงออก การใช้ประโยชน์ และคุณค่า

ดังนั้นเกณฑ์การประเมินผลงานสร้างสรรค์ที่สอดคล้องกับสถานการณ์ปัจจุบันเพื่อให้สามารถประเมินคุณค่าและศักยภาพของผลงานได้อย่างมีคุณภาพเหมาะสมและเป็นธรรม ประกอบด้วย 6 ด้าน ดังนี้

1. ด้านความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ มีคุณลักษณะในการประเมิน คือ ความสามารถในการนำเสนอแนวคิด และสื่อความหมายในแง่มุมที่แปลกใหม่ มีการดัดแปลงและประยุกต์ให้แตกต่างจากรูปแบบเดิมที่

คุณเคยรวมทั้งการแสดงออกถึงรายละเอียดที่สนับสนุนและเชื่อมโยงสัมพันธ์กับแนวคิด แสดงออกถึงการตัดสินใจเลือกวิธีการสร้างสรรค์ผลงาน โดยมีการจัดบันทึก และร่างแบบอย่างเป็นระบบ รวมถึงสามารถประเมินผลอย่างสมเหตุสมผล

2. ด้านการจัดวางส่วนประกอบ มีคุณลักษณะในการประเมิน คือ องค์ประกอบสำคัญในงานศิลปะและการออกแบบ ที่ส่งผลต่อความสมดุล สัดส่วน และการสื่อความหมายของงาน การประเมินด้านนี้ต้องพิจารณาทั้งหลักการพื้นฐานและความคิดสร้างสรรค์

3. การแสดงออกลักษณะรูปแบบ เนื้อหา มีคุณลักษณะในการประเมิน คือ ความสัมพันธ์ระหว่างรูปแบบศิลปะ (Form) กับเนื้อหา (Content) และความสามารถของงานในการสื่อสารอารมณ์ แนวคิด หรือเรื่องราว มุ่งวิเคราะห์ความสามารถในการสื่อความหมายของผลงาน ตามแนวความคิดของผู้เรียนที่เลือกตามความสนใจ และความถนัด

4. การแสวงหาและนำมาประยุกต์ใช้ มีคุณลักษณะในการประเมิน คือ การผลิตผลงานโดยมีการเลือกใช้สื่อ วัสดุและการค้นคว้าแหล่งเรียนรู้ทางศิลปะที่หลากหลาย และมีการแก้ปัญหาในการสร้างสรรค์ผลงานที่เกิดจากการทดลองเทคนิควิธีการต่าง ๆ อย่างหลากหลาย

5. ด้านทักษะวิชาชีพ มีคุณลักษณะในการประเมิน คือ ความสามารถในการผลิตผลงานได้ตรงกับแผนงาน หรือแบบร่างที่กำหนดได้ครบถ้วนสมบูรณ์ และความสามารถในการใช้ทัศนธาตุ (เส้น จุด รูปร่าง รูปทรง สี น้ำหนักอ่อน-แก่ และพื้นที่ว่าง) มาสร้างสรรค์ด้วยวิธีการต่างๆ

6. ด้านความสมบูรณ์ของผลงาน มีคุณลักษณะในการประเมิน คือ ผลงานสร้างสรรค์นั้นเสร็จสมบูรณ์เพียงใด การฝึกความรอบคอบการเก็บรายละเอียดทั้งในแง่ของกระบวนการทำงาน และ ผลลัพธ์สุดท้ายเสร็จสมบูรณ์ตามเวลาที่กำหนด

3. บทสรุป (Conclusion)

การพัฒนาแบบการประเมินผลงานสร้างสรรค์เป็นกระบวนการที่มีระบบและเป็นไปตามหลักวิชาการ ซึ่งมีได้มุ่งหวังให้เป็นคำตอบสุดท้ายหรือมาตรฐานสัมบูรณ์ในการตัดสินคุณค่าทางศิลปะ หากแต่มุ่งหมายให้เป็นเครื่องมือทางญาณวิทยา (Epistemological Tool) ที่ช่วยให้วงการวิชาการและวิชาชีพสามารถนำเสนอทัศนะอย่างมีหลักการเกี่ยวกับสิ่งที่ยากต่อการอธิบายได้อย่างเป็นรูปธรรมมากขึ้น โดยอาศัยองค์ความรู้เชิงกระบวนการ ประกอบด้วย 6 ขั้นตอน ได้แก่ (1) การศึกษาวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐาน (2) การวิเคราะห์องค์ประกอบ (3) การสร้างหรือพัฒนารูปแบบ (4) การทดลองใช้ (5) การประเมินรูปแบบ และ (6) การปรับปรุงแก้ไข องค์ความรู้ที่เกิดขึ้นจากกระบวนการดังกล่าวชี้ให้เห็นว่า การประเมินผลงานสร้างสรรค์ที่มีคุณภาพนั้นจำเป็นต้องสร้างสมดุลระหว่างโครงสร้างที่เป็นระบบ (Systematic Structure) กับความยืดหยุ่นที่ไวต่อบริบท (Contextual Sensitivity) ทั้งนี้ หากสามารถนำรูปแบบดังกล่าวไปปรับใช้อย่างรอบคอบและตระหนักถึงข้อจำกัดของตนอยู่เสมอ รูปแบบนี้ไม่ใช่เพียงแต่จะยกระดับคุณภาพของการประเมินเท่านั้น แต่จะช่วยเปลี่ยนแปลงรูปแบบการศึกษาทางศิลปะและการออกแบบในยุคสมัยใหม่ให้กลายเป็นพื้นที่แห่งการเรียนรู้ร่วมกันมากกว่าการเป็นเพียงเวทีของความเห็นเชิงอัตวิสัย

นอกจากนี้ องค์ความรู้เชิงเนื้อหาในการประเมินผลงานสร้างสรรค์ยังได้กำหนดเกณฑ์ทั้ง 6 ด้าน ไว้ดังนี้ (1) ด้านความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ (2) ด้านการจัดวางส่วนประกอบ (3) ด้านการแสดงออกซึ่งลักษณะรูปแบบและเนื้อหา (4) ด้านการนำมาประยุกต์ใช้ (5) ด้านทักษะวิชาชีพ และ (6) ด้านความสมบูรณ์ของผลงาน ซึ่งเกณฑ์เหล่านี้มีจุดมุ่งหมายเพื่อให้สามารถประเมินคุณค่าและศักยภาพของผลงานได้อย่างมีคุณภาพ เหมาะสมและเป็นธรรมแก่ทุกฝ่าย

4. เอกสารอ้างอิง (References)

- Bunkaeo, D. (2020). *The coexistence of subjectivity and objectivity*. [Master's Thesis, Silpakorn University]. [in Thai]
- Chalermasuk, N. (2017). Creating the Visual Arts: promote imagination learning. *Veridian E-Journal, Silpakorn University*, 10(1), 70-82. [in Thai]
- Eisner, E.(1967).Educational Connoisseurship and Criticism Model. *Turkish OnlineJournal of Qualitative Inquiry*, 1(2), 450-470.
- Inpun, W. (2014). *Development of virtual classroom with collaborative learning upon creative product of secondary education students*. [Master's Thesis, Rajamangala University of Technology Thanyaburi]. [in Thai]
- Khwannan, J. (2015). *The development of a mathematics literacy assessment model* [Doctoral dissertation, Naresuan University]. [in Thai]
- Keawsuphan, S. (2009). *An effective adminisstration Model for Educational Quality Assurance of basic Education School*. [Doctoral dissertation, Rajabhat Maha Sarakham University]. [in Thai]
- Kuroda, A. (2018). Assessment in Art Education. *Journal of Education Studies, Chulalongkorn University*, 46(4), 480-500. [in Thai]
- Nijaneat, C. (2017). Model Development Research in Social Sciences and Education. *Suratthani Rajabhat Journal*, 4(2), 72-102. [in Thai]
- Patphol, M. (2018). Developing the Model of Assessment for Learning of Graduate Students. *Veridian E-Journal, Silpakorn University*, 11(3), 3413-3432. [in Thai]
- Poopayang, P. (2011). *Evaluation of Eduation management for the catholic schools in Khonkaen province*. [Doctoral dissertation, Khon Kaen University]. [in Thai]
- Songprasert, P. (2007). *The development of administrative model by teamwork in basic education schools*. [Doctoral dissertation, Naresuan University]. [in Thai]
- Sudtae, K. Wongkasem S. and Phoglin S. (2010). Development of Academic Administration Model for Small Sized Schools. *Rajabhat Maha Sarakham University Journal; RMU.J.* 4(2), 405-520. [in Thai]
- Vanichwatanavorachai, S. (2009). *The development of anexperiential model with parental participation to enhance the social skills of preschool children*. [Doctoral dissertation, Silpakorn University]. [in Thai]
- Wongsaksirikul, S. (2022). *Development of choice-based art activities to promote creative art for children aged 9-12 year old*. [Master's thesis, Chulalongkorn University]. [in Thai]
- Urwongse, K. (2019). Focus Group Discussion: Effective Qualitative Data Collection Technique. *STOU Education Journal*, 12(1), 17-29. [in Thai]